

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2015/105
Karar Sayısı : 2016/133
Karar Tarihi : 14.7.2016
R.G.Tarih-Sayı : 11.10.2016-29854

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Yargıtay Yirmi birinci Hukuk Dairesi

İTİRAZIN KONUSU: 1- 17.7.1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun, 16.10.2007 tarihli ve 5698 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle yapılan değişiklik öncesi yürürlükte bulunan 58. maddesinin birinci fıkrasının, Anayasa'nın 5., 10., 13., 48., 49. ve 61. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi talebidir.

OLAY: Davacının, davalı kuruma borçlu olmadığı tespitini amacıyla açtığı davada, itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptalleri için başvurmuştur.

I- İPTALİ İSTENİLEN KANUN HÜKÜMLERİ

1- 506 sayılı Kanun'un itiraz konusu kuralı da içeren 58. maddesi şöyledir:

“Aylığın kesilmesi ve yeniden başlaması

Madde 58- Mâlûllük aylığı almakta iken sigortalı olarak çalışmaya başlayanların mâlûllük aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihten başlayarak kesilir.

Yukarıki fıkraya göre malullük aylıkları kesilenlerden işten ayrılarak malullük aylığı verilmesi için yazılı istekte bulunan sigortalıya, kontrol muayenesine tabi tutulmak ve malullüğünün devam ettiği anlaşılacak şartıyla, eski malullük aylığı, yazılı istekte bulunduğu tarihten sonraki ay başından başlanarak ödenmeye başlanır. Şu kadar ki, bu gibi sigortalılar için yazılı istek tarihlerine göre yeniden malûllük aylığı hesaplanır ve bu aylık önce bağlanan malullük aylığından fazla ise hesaplanan yeni aylık üzerinden ödeme yapılır.”

(...)

III- ESASIN İNCELENMESİ

(...)

B- İtirazın Gerekçesi

14. Başvuru kararında özetle, itiraz konusu kuralla malullük aylığı almakta iken çalışmaya başlaması nedeniyle aylığı kesilen malul sigortalının çalışma imkânının

tamamen ortadan kaldırıldığı, bu durumun çalışma hakkına ölçsüz bir müdahale niteliğinde bulunduğu, çalışma hakkı yönünden eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğu, maluller için alınacak tedbirlerin ise eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı, Devletin bireylerin maddi ve manevi varlıklarının gelişmesi için gerekli şartları hazırlama ve engellilerin korunmalarını sağlayıcı tedbirleri alma yükümlülükleriyle bağdaşmadığı belirtilerek kuralın, Anayasa'nın 5., 10., 13., 48., 49. ve 61. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

C- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

15. Anayasa'nın 5. maddesine göre, "...insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak..." Devletin temel amaç ve görevlerindedir. Anayasa'nın "Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler" başlıklı 61. maddesinin ikinci fıkrasında da "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır." denilmek suretiyle malullerin korunması için gerekli tedbirlerin alınmasının Devletin yükümlülükleri arasında olduğu belirtilmiştir.

16. Anayasa'nın 48. maddesinde "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.;" 49. maddesinde de "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir." denilmek suretiyle herkesin çalışma hakkına ve sözleşme özgürlüğüne sahip olduğu hüküm altına alınmıştır.

17. Anayasa'nın 49. maddesinde, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmekle beraber Devlete, çalışanların yaşam düzeyini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı denetlemek ve işsizliği gidermeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli önlemleri alma ödevi de verilmiştir.

18. Sosyal devlet, insan haklarına dayanan, kişilerin huzur, refah ve mutluluk içinde yaşamalarını güvence altına alan, kişi hak ve özgürlükleriyle kamu yararı arasında adil bir denge kurabilen, çalışma hayatını geliştirmek ve ekonomik önlemler almak suretiyle çalışanlarını koruyan, onların insan onuruna uygun hayat sürdürmelerini sağlayan, milli gelirin adalete uygun biçimde dağıtılması için gereken önlemleri alan, sosyal güvenlik hakkını yaşama geçirebilen, sosyal adaleti ve toplumsal dengeleri gözetten devlettir. Çağdaş devlet anlayışı sosyal devletin tüm kurum ve kurallarıyla Anayasa'nın özüne ve ruhuna uygun biçimde kurularak işletilmesini, bu yolla bireylerin refah, huzur ve mutluluğunun sağlanmasını gerekli kılar.

19. Sosyal devlet ilkesinin somut görünümlerinden biri olan sosyal güvenlik, her şeyden önce, herhangi bir nedenle kısmen ya da tamamen çalışamayanlara ve bu nedenle gelir kaybına uğrayarak muhtaç duruma düşenlere, insan onuruna yaraşır asgari bir hayat sürmeleri için gerekli olan gelirin sağlanmasını öngörür. Sosyal güvenlik, ekonomik ve fizyolojik yönden güçsüzleri, insanca yaşamak için yeterli geliri olmayanları koruyup kollar.

20. Malullük, çalışma veya meslekte kazanma gücünün kısmen veya tamamen kaybıyla sürekli bir gelir kaybına yol açan fizyolojik bir risktir. Bu niteliği itibariyle sürekli iş göremezlik sonucunu doğurur. Bu aşamada devreye giren malullük sigortası, malullük sebebiyle çalışamayan ve sürekli bir gelir kaybına uğrayan sigortalının uğramış olduğu gelir kaybını telafi etme amacını taşır. Böylece kişilere, malullük nedeniyle çalışamaz duruma geldiklerinde yaşamlarını sürdürebilecekleri asgari bir geliri sağlama güvencesi verilmektedir. Bu sosyal güvencenin tanınması, Anayasa'nın Devlete yüklediği, malullerin korunması ile bireylerin maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları sağlama biçimindeki görev ve yükümlülüğün yerine getirilmesine hizmet etmektedir.

21. İtiraz konusu kural, malullük aylığı almakta olan kişinin kendini çalışma gücüne sahip görerek kendi isteği ile 506 sayılı Kanun'a tabi bir işte yeniden çalışmaya başlaması durumunda malullük aylığının kesilmesine ilişkindir.

22. İtiraz konusu kuralla, bireyin sosyal güvenlik hakkı ortadan kaldırılmamakta ve malullükten emekli olma statüsü zarar görmemektedir. Nitekim, Kanun'un 58. maddesinin ikinci fıkrasında, malullük aylıkları kesilenlerden işten ayrılarak malullük aylığı verilmesi için yazılı istekte bulunan sigortalıya, kontrol muayenesine tabi tutulmak ve malullüğünün devam ettiği anlaşılacak şartıyla eski malullük aylığının, yazılı istekte bulunduğu tarihten sonraki ay başından başlanarak ödenmeye başlanacağı hüküm altına alınmıştır. Kural, sadece 506 sayılı Kanun'a tabi yerlerde çalışıldığı ve karşılığında gelir elde edildiği sürece malullük aylığının kesilmesini öngörmektedir. Bu durumda da sosyal güvenliğin sosyal riskler karşısında asgari yaşam düzeyinin sağlanması amacı ortadan kalkmamaktadır. Kişi, malullüğü dolayısıyla çalışamama riski karşılığında sosyal güvenlik sisteminin kendisine sağladığı malullük aylığından, belirtilen Kanun'a tâbi işlerde çalışarak daha iyi bir yaşam elde etme düşüncesiyle kendi isteği ile vazgeçmektedir.

23. 506 sayılı Kanun'a göre, malullük aylığının bağlanabilmesi için gerekli şartlardan birinin de malulün çalışmakta olduğu işten ayrılması olduğu gözetildiğinde yeniden çalışılma hâli, malullük aylığının kesilmesinin doğal bir nedeni olmaktadır. Çalışılmayacak olması nedeniyle bağlanan bir aylığın, çalışılmaya başlanması nedeniyle kesilmesinin, malullük aylığının getirilme nedeni ile uyumlu olduğu açıktır.

24. Öte yandan, malullük aylığına hak kazanma şartlarının belirli bir ölçü ve denge gözetilerek belirlenmesi ve bu bağlamda 506 sayılı Kanun'a tâbi bir işte çalışılmama hâlinin de bir koşul olarak öngörülmesi, çalışma hakkını sınırlayan veya Devletin, engellilerin korunması ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alma yükümlülüğüne aykırı bir düzenleme olarak nitelendirilemez.

25. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 5., 48., 49. ve 61. maddelerine aykırı değildir. İptal talebinin reddi gerekir.

26. Engin YILDIRIM, Serruh KALELİ, Celal Mümtaz AKINCI ile Hasan Tahsin GÖKCAN bu görüşe katılmamışlardır.

27. Kuralın Anayasa'nın 10. ve 13. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

(...)

KARŞI OY GEREKÇESİ

İtiraz yoluyla iptali istenilen kural, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun (16.10.2007 tarihli ve 5698 sayılı Kanunun 1. maddesiyle yapılan değişiklik öncesi yürürlükte bulunan) 58. maddesinin birinci fıkrasıdır. Kural; “*Malullük aylığı almakta iken sigortalı olarak çalışmaya başlayanların malullük aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihten başlayarak kesilir.*” hükmünü içermektedir. Çoğunluk gerekçesinde kuralın Anayasaya aykırı bulunmadığı kabul edilerek iptal istemi reddedilmiştir. Bu görüşe, aşağıda açıklanan nedenlerle iştirak etmemekteyiz.

Devletin temel amaç ve görevlerinin sayıldığı Anayasanın 5. maddesinde sosyal hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan sınırlamaların kaldırılması hedefi konulmuş ve Devlete, “*kişilerin maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gereken şartları hazırlamaya çalışma*” yükümlülüğü getirilmiştir. Yine Anayasanın 61. maddesinin ilk fıkrasında Devletin harp ve vazife malullerini ve gazileri koruyacağı ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlayacağı” ifade edildikten sonra ikinci fıkrada; “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır*” denilmektedir. Birinci fıkrada Devlete, malul ve gaziler için ‘kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlama” görevi verilmiştir. İncelenen kuralla doğrudan ilgili olan ikinci fıkrada ise Devlete, sakatları koruma ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alma’ yükümlülüğü getirilmiştir. Sakat kişilerin rehabilite edilmeleri ve toplum hayatının çeşitli alanlarında kendilerini ifade edebilmeleri için gereken tedbirlerin alınması ve engellerin kaldırılması bu kapsamdadır. Bundan ayrıca, özürleri nedeniyle çalışma gücünü büyük ölçüde yitiren kişilerin toplum hayatına intibak etmelerinin en başta gelen yolu, onların durumuna uygun şartlarda çalışmalarını için tedbirlerin alınmasıdır.

Çalışma hakkının sosyalleşme (toplum hayatına intibak) fonksiyonu yanı sıra, kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının da bir parçası olduğu açıktır. Çalışma gücünün yaklaşık yüzde 67’sini veya daha fazlasını kaybeden malul kişilerden bazıları her ne kadar durumuna uygun bir işte çalışabilecek ise de, çalışma gücünü haiz diğer bireyler kadar gelir elde etme şansına sahip olamamaktadır. Böyle bir imkana kavuştuklarında dahi, gerek günlük hayatlarını idame ettirmek ve gerekse çalışma performansı için diğer bireylerden çok daha fazla bir efor sarf etmek zorunda kalmaktadırlar. İşte bu nedenle Anayasa sakatların korunması ve topluma intibaklarını sağlama konusunda Devlete yükümlülükler ihdas etmiştir.

Sakatların *korunması yükümlülüğünün* kapsamı Anayasanın özel maddesinde oldukça geniş tutulmuştur. Anayasanın 61. maddesinin ikinci fıkrasının gerekçesinde sakatların korunmaları yükümlülüğü kapsamında örnek olarak ‘bazı vergi muafiyetleri getirmekten söz edilmektedir. Dolayısıyla harp ve vazife malulleri için öngörülen (yaraşır bir hayat seviyesi sağlama) boyutunda olmasa dahi, çalışma yeteneğini büyük ölçüde yitirdikleri için korunmaya muhtaç olan sakatlar bakımından da onların insan onuruna yaraşır ve başkasına muhtaç olmadan hayatlarını sürdürmeleri için Devletin bazı maddi külfetleri üstlenmesi istenilmiştir. Gerçekten, sakat olduğu için çalışamayan veya bu haliyle uygun iş bulamayan kişinin *korunması* en başta Devletin imkanları ölçüsünde de olsa sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirmektedir. Bu anlamda, sakat halde çalışan veya çalıştığı dönemde malul kalan bir kişinin sosyal güvenlik hakları bakımından da korunması gerekmektedir. Dolayısıyla çalışan malul kişiye (Anayasa gerekçesinde sözü edildiği üzere) vergi muafiyeti tanınması gibi, sosyal güvenlik hakları kapsamında erken emeklilik ve benzeri hakların tanınması da Anayasanın 61/2. maddesi hükmünün gereğidir. Nitekim Anayasanın anılan hükmüne uygun olarak 506 sayılı Kanunda belirli bir süre çalışan ve prim ödeme sayısı bulunan malul kişilere yaşlılık aylığı bağlanması imkanı getirilmiştir. Esasında bu imkan hiçbir prim ödemeyen bir malule değil, örneğin on yıllık sigortalılık süresinde 1800 gün prim ödeyen kişilere tanınmaktadır. Başka deyişle karşılıksız bir yarar sağlanmamakta, fakat ödediği prime nazaran önemli bir kolaylık sağlanmaktadır. Diğer taraftan bu durum malul kişiler yararına bir kolaylık ise de, prim ödeme süresini tamamlamış olanlara nazaran kendilerine daha düşük bir miktar ödendiği hususu gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, asgari ücret karşılığı çalışmakta iken yaşlılık aylığı alan bir malulün alacağı aylık, asgari ücretin üçte ikisi kadar olmaktadır. Asgari ücretin asgari geçim düzeyine işaret etmesi ve sosyal güvenlik sisteminden alınan yaşlılık (emeklilik) aylığı miktarlarının da asgari ücret miktarının üzerinde olduğu gözetildiğinde, esasında malullere ödenen aylığın Anayasanın Devlete yüklediği ‘koruma yükümlülüğünü’ aşan boyutta olmadığı, başka bir deyişle topluma bu boyutu aşan bir yük getirmediği söylenebilir. Buna karşın kuralda olduğu gibi, yaşlılık aylığının çalışmaya devam eden malul kişiye ödenmemesi, diğer bir ifadeyle çalışanın aylığının kesilmesi Devletin her iki yöndeki pozitif yükümlülüğüne aykırılık oluşturmaktadır.

Anayasanın 5. maddesi gereği sosyal hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan sınırlamaları kaldırmakla yükümlü olan Devletin, yaşam kalitesini artırmak amacıyla 506 sayılı Kanun’a tabi bir işte yeniden çalışmaya başlayan malul kişinin aylığını kesmesi, sosyal devlet ilkesiyle de bağdaşmamaktadır.

Açıklanan hukuki gerekler doğrultusunda, çalışmak ve topluma intibak etmek isteyen malul kişilerin yaşlılık aylığının kesilmesini öngören kuralın Anayasanın 61/2. maddesine aykırılığı nedeniyle iptali gerektiği kanaatinde olduğumuzdan, çoğunluğun görüşüne iştirak etmemekteyiz.

Başkanvekili
Engin YILDIRIM

Üye
Celal Mümtaz AKI

Üye
Hasan Tahsin GÖKC

(...)